

A közlekedési szabotázs-elhárítás szervezete 1956–1962 között

„A közlekedés és posta – mint az ország vérkeringése és idegrendszere – elsőrendű helyet foglal el a népgazdaságban és annak jó, vagy rossz munkája az egész népgazdasági terv végrehajtását befolyásolni tudja.”¹

Előzmények: a közlekedési szabotázs-elhárítás megszervezése

A lényegében 1950-ben megalakult új főhatóság, az Államvédelmi Hatóság a Belügyminisztériumtól szervezetileg függetlenített, a Minisztertanácsnak közvetlenül alárendelt országos hatáskörű önálló költségvetési szerv lett. A rendelet értelmében főfelügyeletét a Minisztertanács egy tagján keresztül gyakorolta, ezt a feladatot – formailag – a belügyminiszter látta el. 1950. február 1-jétől a HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség „katonai és támadólagos” részlegét is az ÁVH vezetőjének rendelték alá. Az ÁVH-hoz tartozott továbbá a gazdasági rendészet, az útlevelügy, a külföldiek ellenőrzése,² majd később egyes börtönök, valamint internáló- és munkatáborok is. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1949. december 28-án Péter Gábort nevezte ki az ÁVH vezetőjévé, altábornagyi rangban.³

A működését hivatalosan 1950. január 1-jén megkezdő ÁVH hét főosztályból,⁴ valamint az ÁVH vezetője mellett felállított Titkárságból állt.⁵ A Hatóság vezetőjének egy első (általános) helyettese (egyben a I. Hálózati Főosztály vezetője) és három helyettese volt: A II. (Katonai Elhárítási) Főosztály vezetője, a IV. (Határőrség és Belső Karhatalom) Főosztály főparancsnoka, valamint az V. (Káder) Főosztály vezetője.

A központi főosztályok közül az I. (Hálózati) Főosztály szervezeti keretén belül kezdte meg működését az I/4. (Szabotázs-elhárító) Osztály. Az osztály vezetője az induláskor Balog Béla államvédelmi ezredes volt, akit – miután Péter Gábor helyettese lett – Hidasi Mihály államvédelmi őrnagy váltott fel 1950. szeptember 23-án. Hidasi 1951. július 25-ig maradhatott az osztály élén, mert egy felsőbb vezetői ellenőrzés súlyos hiányosságokat állapított meg az operatív hálózati munkában.⁶ A Hatóság kötelekéből történő elbocsátását követően Péter Gábor Gazdik Gyula államvédelmi alezredestől várta az osztály munkájának megjavítását, aki egészen az egységesített BM felállításáig töltötte be ezt a posztot. A helyettes vezető 1950. november 1-jétől Gera Gyula államvédelmi százados volt. Az osztály feladata volt a hálózati-operatív munka végzése az ipar, a kereskedelem, a pénzügy és a közlekedés minden területén, hat alosztály közül kettő foglalkozott közlekedési szabotázs-elhárítással:

I/4-e alosztály – Közlekedési Minisztérium, vasúti és országúti közlekedés; vezetője 1951-ig Bácsvány János államvédelmi százados;

I/4-f alosztály – a hajózás és a polgári repülés objektumai; vezetője 1950-től Jakab Géza államvédelmi százados.⁷

Az ÁVH vezetőjének 1951. június 13-án kelt parancsával, a vasúti közlekedés vonalán végzendő munka „jobb megszervezése” érdekében, az I/4-e, valamint az I/4-f alosztályokat önálló „Közlekedési Osztállyá” egyesítette.⁸ Az I/6. jelöléssel megalakuló Közlekedési, majd Közlekedés Elhárítási Osztályt közvetlenül az I. Főosztály alá rendelte, vezetésével Gera Gyula államvédelmi százados – 1952-től őrnagy – bízták meg, aki egészen az egységesített BM létrehozásáig maradt ebben a beosztásban.

Az osztály feladata volt, hogy hálózati-operatív munkát folytasson az ellenséges tevékenység felderítésére és elhárítására a közlekedés minden ágában, valamint a közlekedést irányító központi szervekben, így a Közlekedési és Postaügyi Minisztériumban. A posta-, a telefon- és távíróközpontokat a parancs szerint továbbra is

az I/4. Osztály illetékes alosztályai biztosították. Az osztályon belül két alosztályt állítottak fel:

1. *alosztály*: „hálózati-operatív” munka végzése a Közlekedés és Postaügyi Minisztérium (KPM) elsősorban vasúti főosztályain, az alájuk tartozó szervezetekben és vállalatokban, valamint a vasúti közlekedést, javítást, építést, tervezést, mélyépítést végző objektumokban. Az alosztály feladata volt továbbá a vasúti közlekedés vonalán irányítani az ÁVH vidéki szerveit is;

2. *alosztály*: „hálózati-operatív” munka KPM hajózási, légi és közúti közlekedési főosztályain, valamint az alájuk tartozó objektumokban, továbbá ezeken a közlekedési területeken irányítani az ÁVH vidéki szerveit is.

A központi osztály csak a közlekedés budapesti objektumainak elhárítását végezte, míg a vidéki objektumok a megyei osztályok alárendeltségébe tartozó közlekedési alosztályok hatáskörébe tartoztak.⁹ A fenti parancs így közlekedési alosztályok megszervezését rendelte el a MÁV Igazgatóságok egyes székhelyein is, így Budapesten, Debrecenben, Miskolcon, Pécsen, Szegeden és Szombathelyen. Az alosztályok közvetlenül az ÁVH területileg illetékes megyei osztályainak voltak alárendelve. Az alosztályok feladata volt a „hálózati-operatív” munka végzése az igazgatóságokon belül és az azokhoz tartozó valamennyi objektumban, valamint a vízi, a légi és a közúti közlekedési ágazatokban.¹⁰

Az osztály állományában 1951 októberében 39 fő dolgozott, az 1953. évi egységesítést megelőzően pedig ez a létszám 47 főre emelkedett.

Közlekedési szabotázs-elhárítás az egységesített Belügyminisztériumban

Az egységesített BM megalakulásakor¹¹ a posta és a közlekedés budapesti, valamint vidéki objektumainak elhárítását az újonnan megszervezett Közlekedési és Postai Elhárító Osztály hatáskörébe utalták. Ekkor a központi osztály négy alosztálya Budapesten,¹² öt alosztálya pedig vidéken végzett elhárító munkát, továbbá egy háromfős instruktor csoport segítette a vidéki szervezet munkáját.¹³

Az osztály „hálózati-operatív” munkájával kapcsolatban azonban már a kezdetektől fogva több probléma is felmerült. Egy 1954. január 12-i kollégiumi ülésen arról határoztak, hogy a közlekedés, a posta területén, valamint a Közlekedés és Postaügyi Minisztériumhoz tartozó mélyépítési területeken – az elhárító munka és az őrzés megerősítése érdekében – az osztályt főosztállyá szervezték át.¹⁴

A BM VII. (Közlekedési és Postai Elhárító) Főosztály ténylegesen a belügyminiszter I. helyettesének 35. számú parancsa alapján 1954. június 1-jei hatállyal alakult meg.¹⁵ A főosztály a belügyminiszter, illetve annak helyettese – 1954. októbertől I. helyettese Egri Gyula személyében – alárendeltségébe tartozott, majd az 1955. novemberi átszervezést követően az I. (államvédelmi) főcsoportfőnök alá rendelték.

Eredetileg a BM VII. Osztály élére Zsidi Gyula államvédelmi ezredes (korábban az ÁVH VI. Főosztályának vezetője) került, akit már főosztályvezetőként váltott a poszton 1954. július 21-én Gera Gyula államvédelmi őrnagy, egyben operatív helyettes (korábban az ÁVH I/6. Osztályának vezetője), ideiglenes megbízatással.¹⁶ 1954. augusztus 1-jétől Fekete Károly államvédelmi alezredes vette át a főosztály irányítását, majd 1955. december 16-án Ács Ferenc államvédelmi ezredes (korábban a BM Személyzeti Főosztályának vezetője) került a helyére.¹⁷ A főosztály operatív helyettese 1954. március 11-től Gera Gyula államvédelmi őrnagy, majd decembertől Perényi Gyula államvédelmi százados (egyben a VII/1. Osztály vezetője) volt.¹⁸ A vezető második operatív helyettese az állományból elbocsátott, majd a posztra 1955. november 11-ével visszavett Jamrich József államvédelmi alezredes,¹⁹ második rendőri helyettese pedig az 1954. március 11-én kinevezett Horváth István rendőr alezredes volt.²⁰

Az államvédelmi és rendőri osztályokból, alosztályokból álló központi főosztály mellett – a korábbi szervezeti struktúrájának megfelelően – a MÁV igazgatóságok székhelyein állítottak fel még területi közlekedési és posta osztályokat, amelyek irányítása és ellenőrzése a főosztály alárendeltségébe került, de anyagi, pénzügyi és egészségügyi ellátás szempontjából a megyei főosztályokhoz tartoztak.²¹ A főosztály alá

tartozó osztályok és alosztályok szervezete 1954-ben az alábbiak szerint alakult (a vezetők személyére vonatkozóan egyelőre kevés adatunk van):²²

Központi szervek

Főosztály Titkárság

Személyzeti Csoport/Káderalosztály – vezetője 1954. április 9-től Bene András államvédelmi főhadnagy;

Elhárító Osztály

Vasúti alosztály

Hajózási, Közúti és Repülő alosztály – vezetője 1955-től Kőműves László²³ államvédelmi főhadnagy, majd százados;

Mélyépítkezések és Postai alosztály

Államvédelmi Vizsgálati Alosztály – vezetője 1955-ben Béres Pál államvédelmi őrnagy;

Politikai Csoport/Osztály – az ORK Politikai Osztályának irányításával működött; vezetője 1956 közepén Takács József rendőr százados;

Bűnügyi Osztály – vezetője 1956-ban Magyar Béla rendőr őrnagy;

Nyilvántartó Csoport

Rendfenntartó, Őrző és Kísérő Osztály – vezetője 1956-tól Tóth György rendőr alezredes (korábban a BM Szabolcs-Szatmár Megyei Főosztályának vezetője);

Rendőri vizsgálati alosztály – munkáját az ORK Vizsgálati Osztályának irányításával végezte;

Területi Osztályok – vezetője 1956-ban Lengyel Imre rendőr őrnagy;

Vasúti század – 1954. január 12-i BM Kollégiumi döntés következtében mellérendeltségi viszonyban került a főosztály szervezetébe, melyet a Belső Karhatalom állított ki. A század feladata volt a kész hadianyagok kísérése.

Területi szervek

A központi főosztály mellett működő területi osztályok illetékessége az igazgatóságok területeire terjedt ki, szervezetileg – a főosztályhoz hasonlóan – államvédelmi és rendőri részlegre tagozódtak. Az osztályok vezetői a következők voltak:

Budapesti Osztály – vezetője 1954. augusztus 1-jéig Znamenák György államvédelmi őrnagy, augusztus 5-től Králl Gyula államvédelmi főhadnagy, majd 1956-tól Somló Imre államvédelmi őrnagy;

Debreceni Osztály – vezetője 1954. április 9-től Doros Imre államvédelmi főhadnagy;

Miskolci Osztály – vezetője 1954. április 9-től Somló Imre államvédelmi százados;

Pécsi Osztály – vezetője 1954. augusztus 5-től Zsebeházi László államvédelmi főhadnagy;

Szombathelyi Osztály – vezetője 1954. április 9-től Vértesi Gyula államvédelmi százados;

Szegedi Osztály – vezetője nem ismert.

Egy 1956. júliusi állománytáblázat szerint időközben átalakult a központi főosztály szervezete:

Főosztály Titkárság

Értékelő és Tájékoztató alosztály

Káderalosztály

VII/1. (Vasutas és Postás) Osztály – vezetője Perényi Gyula államvédelmi százados;

A (központi) alosztály

B (nyugati) alosztály

C (postás) alosztály

VII/2. (Hajózási) Osztály – 1956 folyamán az Elhárító Osztály Hajózási, Közúti és Repülő alosztályáról leválasztották a közúti és a légiforgalmi közlekedést, és ezekből, valamint a mélyépítési elhárítási csoportból önálló „vegyes alosztályt” szerveztek (lásd lentebb).

A (központi) alosztály

B (vidéki) alosztály

Vegyes alosztály – vezetője 1956-ban Kőműves László államvédelmi százados;

Vizsgálati alosztály

Instruktori csoport – feladata volt, hogy a központi és a területi osztályok között a megfelelő együttműködést biztosítsa, segítse a főosztályvezetőt a kiadott határozatok és utasítások végrehajtásának ellenőrzésével, továbbá nyújtson gyakorlati segítséget a vidéki szervek munkájához;²⁴

Vidéki alosztály.

Az államvédelem újjászervezése a forradalom után

1956-ban az államvédelmi osztályok személyi állományának zöme október 30-án és 31-én keresett biztos menedéket a szovjet katonai alakulatoknál, és elsősorban információkkal segített a fegyveres góccok felderítésében. A második szovjet katonai intervencióval visszatért államvédelmisek egy része az újonnan szerveződő belügyi karhatalmi alakulatokba vagy a rendőrség állományába jelentkezett, illetve „K” lakásokba települve kezdték meg vagy folytatták munkájukat.

Az 1956. november 4-i második szovjet katonai intervenciót követően hamar egyértelművé vált, hogy a szovjet vezetés egyáltalán nem akarta, a magyar kormány pedig nem tudta véglegesen mellőzni a már bizonyított s így megbízható államvédelmi vezetőket, beosztottakat. Eleinte különböző „kiszegítő feladatokat” láttak el, majd igazolásukat követően többségüket a szovjet belbiztonsági alakulatokhoz irányították át. Arra vonatkozóan, hogy mik voltak a már fentebb is említett „kiszegítő feladatok”, a rendelkezésünkre álló iratokból tudjuk, a magyar államvédelmi tisztek nemcsak kísérő és tolmács szerepét töltötték be, hanem az operatív-elhárító munkába is aktívan bevonták őket. Konkrétan segítettek felkutatni hálózati embereiket, a különböző ellenséges góccokról rendelkezésre bocsátották korábbi informátori jelentéseiket, és maguk is végeztek felderítő munkát.²⁵

Kádár János többször hangot adott azon véleményének, hogy a Rákosi idejében „negatív szerepet játszó” államvédelmi munkatársakat „ki kell vonni” a Belügyminisztériumból, a vezetést pedig fel kell oszlatni.

Azonban Kádárnak – és az egész magyar politikai vezetésnek – a fegyveres testületekről megfogalmazott véleménye az októberi napok átértékelésével együtt változott. A decemberre kialakult „hivatalos” politikai álláspont, amely az októberi eseményeket egyértelműen „ellenforradalomnak” nyilvánította, ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk, egyre értelmetlenebbé és időszerűtlenné tette az egykori államvédelmi tisztek, beosztottak elleni politikai vádaskodást. A kormánynak szüksége volt az egykori párhadsereg „belső ellenség felszámolása” terén szerzett tapasztalataira. Ezért kisebb belső látszatátrendeződéseket követően ismét harcba állította megbízható katonáit.²⁶

Bár a párt megfelelő szintű restaurálása előtt megkezdődött a fegyveres erők, legfontosabbként a karhatalom újjászervezése, de a lassan felálló alakulatok nem voltak képesek a szovjetekkel közösen kijelölt célcsoportokat felkutatni és törvény elé állításuk feltételeit megteremteni. Erre a feladatra a rendőrségen belül hoztak létre politikai nyomozó osztályokat – a munkát huszonhárom szovjet állambiztonsági szakember segítette. Az osztályok feltöltését azonban meg kellett előznie az egykori ávosok felülvizsgálatának. Ezzel egyfelől a társadalom megtévesztése volt Kádárék célja, másfelől az, hogy tudatosítsák az államvédelmisekkel: hivataluk nem saját érdemeikből, hanem a hatalom szándékaiból ered. Hiába szabtak lehetetlenül rövid, érdemi elbírálásra teljesen alkalmatlan határidőt a felülvizsgálat lefolytatására, így sem tudták az osztályok 1957 első hónapjai előtt megkezdeni a munkát.²⁷

Az Ipari és közlekedési szabotázselhárító Osztály megszervezése

Mátyás László rendőr ezredes, főosztályvezető 1956. december 17-i jelentése szerint a „nehézségek ellenére” sikerült a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztály

legfontosabb szerveit, így a 4-es számmal jelölt „Ipari és közlekedési szabotázelhárító Osztály”-t felállítani, amely mindössze 30 fővel, K-lakásokba települve kezdte meg a munkát.²⁸ A novemberi szovjet katonai intervenció után 160 ügynökkel vették fel a kapcsolatot, és 60 személyt állítottak elő.²⁹ Az osztály elsődleges feladata – a jelentés szerint – az ipari és közlekedési vállalatok munkástanácsainak „politikai priorálása”, az ott folytatott „szabotázs tevékenységek leleplezése”.³⁰

A fegyveres erők minisztere I. helyettese 1956. december 1-jére keltezett, 0026. számú állományparancsával nevezte ki a BM II. Főosztály Ipari, Közlekedési és Mezőgazdasági Szabotázelhárító Osztályának a vezetőit és beosztottait: két osztályvezető-helyettest (Szóke Béla rendőrnagy őrnagy a gépelt eredeti fogalmazványban még vezetőként szerepelt, ezt kézzel javították helyettesé), egy alosztályvezető-helyettest, továbbá 23 főoperatív beosztottat, két tolmácsot (ami utal a szovjet jelenlétre) és öt adminisztrátort, azaz összesen 33 főt.³¹ Fontos megemlíteni, hogy a parancsot az a Tömpe István jegyezte, akit csupán december 6-án neveztek ki a belügyminiszter I. helyettesének.³² Következésképpen a fenti állományparancsot visszadátumozták, így az abban foglalt intézkedés csak hozzávetőlegesen mutatja az 1956. december eleji állapotot.

Tömpe, a belügyminiszter I. helyetteseként, 1957. január 1-jén nevezte ki az osztály többi vezetőjét: 4 alosztályvezetőt (Gazdik Gyula rendőrnagy alezredes, Bagi Mihály rendőrnagy alezredes, Dénes Miklós rendőrnagy őrnagy, Radványi Dezső rendőrnagy alezredes) és 3 alosztályvezető-helyettest (Beck Ernő rendőrnagy őrnagy, Bodrogi József rendőrnagy őrnagy, Somló Sándor rendőrnagy őrnagy).³³ Az osztály hivatalos megjelölése itt immáron BM ORFK II. Főosztály IV. Osztálya. Mint említettem, eszerint az osztály csak az ipari és a közlekedési szabotázelhárítással foglalkozott: ezt több, 1957 elején kibocsátott állományparancs is alátámasztja, amelyekben az ORFK II. Főosztály ipari és közlekedési szabotázelhárító osztályáról van szó.³⁴

A hálózati operatív munkát érdemben csak 1957 januárjában tudták megindítani, ám a korábbi ügynököknek csak kevesebb, mint a harmadával-felélevel voltak képesek felvenni a kapcsolatot, igaz, a korlátozott lehetőségek ellenére – elsősorban az ipari üzemek munkástanácsainak az ellenőrzésére – több új beszervezést is sikerült végrehajtaniuk. Noha január végén, február elején még nem tudnak következetes munkát folytatni a munkástanácsokba befurakodott „ellenség” leleplezésére, a felszámolt Nagy-Budapesti Központi Munkástanács „ellenforradalmi” tevékenységének, valamint az üzemi munkástanácsokban működő „ellenséges elemek” dokumentálása terén sikerekről is be tudtak számolni.³⁵

A munkakörülmények a következő hónapokban sem változtak számottevően, az államvédelmi tevékenységüket továbbra is konspirált körülmények között végezték. A helyzet változásával azonban egyre kevésbé volt indokolható a titkosság: ilyen viszonyok között nem nagyon lehetett hatékony munkát végezni, és különösen nehéz volt az állomány vezetése, munkájuk megfelelő irányítása, ellenőrzése, az államvédelmi időszakban megszokott hivatali, katonai fegyelem fenntartása. 1957. január végén „szinte anarchisztikus állapotok”-ról számoltak be, amelyekért az osztály- és az alosztályvezetőket tették felelőssé. A hatékonyabb munkavégzés érdekében ezért előírták, hogy minél előbb szüntessék meg a titkos állományt, és az operatív tiszteket a K-lakásokból hivatalos helyiségekbe vonják össze.³⁶ Azt nem lehet megállapítani, hogy erre pontosan mikor került sor, ám feltételezhetően 1958 márciusára befejeződött: egy ekkoriban, a BM egyes szerveinek a József Attila és Nádor utcai, illetve Roosevelt téri épületekbe történő elhelyezéséből fakadó feladatokról kiadott parancs a fenti „összevonás” nyomán keletkezett.³⁷

Az osztály, melynek megbízott vezetője Szóke Béla rendőrnagy őrnagy volt, négy alosztállyal működött. A szervezeti felépítés lényegében az ipari elhárítás forradalom előtti állapotának felelt meg, kiegészülve a közlekedési elhárítási részleggel.

Szóke Béla 1950 augusztusában került az ÁVH I/4. (Szabotázelhárító) Osztályára operatív beosztottként, majd 1952-től csoportvezetőként. Az egységesített BM-ben az V. (Ipari és Mezőgazdasági Szabotázelhárító, 1954. június 1-jétől, a két terület szétválasztásától: Ipari Szabotázelhárító) Osztály állományában volt

csoportvezető. 1953 novemberében államvédelmi századossá léptették elő. 1955–1956-ban egyéves operatív iskolát végzett a Szovjetunióban. 1956. október 3-án az akkor főosztályá szervezett V. Főosztály helyettes vezetője lett államvédelmi őrnagyi rangban. 1956. december 1-jei hatállyal kinevezték rendőrnnyomozó őrnaggyá és a BM ORFK II. Főosztály Ipari, Közlekedési és Mezőgazdasági Szabotázs-elhárító Osztályának helyettes (önéletrajza szerint ideiglenesen megbízott) vezetőjévé. 1957. május 30-ától az immár csak a BM alá tartozó II/6. (Ipari Szabotázs-elhárító) Osztálynak a vezetője lett. 1960. április 15-én a hírszerzéshez került, és T-állományban a II/3. Osztály osztályvezető-helyettesi teendőit látta el r. alezredesi rangban.³⁸

A Gazdik Gyula rendőrnnyomozó alezredes vezette II/4-a alosztály feladatköre nem ismert, bár a működés során keletkezett iratok szerint ez azonos lehetett az 1957 májusa után működő BM II/6-a alosztályéval, amely az úgynevezett alapanyag-ipar területén dolgozott.³⁹

Gazdik Gyula 1951. július 25-én került az ÁVH-hoz: az I/4. (Szabotázs-elhárító) Osztály vezetőjévé és államvédelmi alezredessé nevezték ki. 1953 júliusától 1954 áprilisáig az egységesített BM II. (Hírszerző) Osztályát vezette. 1954. április 22-étől a szabotázs-elhárítás két területének szétválasztásával az V. (Ipari Szabotázs-elhárító) Osztály – 1955. október 3-tól főosztály – vezetője volt 1956. július 25-ig. 1956. október 23–30. között a BM József Attila utcai épületének védelmében vett részt, majd november 9-ig a szovjet csapatokkal harcolt a forradalmárok ellen. November 27-ig a szovjetek mellett a vizsgálati csoport vezetője volt. 1957. január 1-jén kinevezték a BM ORFK II. Főosztály IV. Osztályára alosztályvezetővé és rendőrnnyomozó alezredessé. A II. Főosztály Törzs Nemzetközi Kapcsolatok alosztálya vezetői pozíciójából vonult nyugállományba 1962 augusztusában.⁴⁰

A Bagi Mihály rendőrnnyomozó alezredes vezette alosztály a kohó- és gépiparral foglalkozhatott; Bagi a forradalom előtt a bánya-, energia-, építő- és vegyipari elhárítás élén állt.

Bagi Mihály 1950-től az ÁVH I/4. (Szabotázs-elhárító) Osztályának helyettes vezetőjeként dolgozott államvédelmi századosi, később őrnagyi rangban. 1952. decemberben felmentették, és kinevezték az ÁVH Veszprém Megyei Osztályának vezetőjévé. Az egységesített BM megalakulása után is ezen a poszton maradt, majd 1954–1955 között egyéves operatív iskolát végzett a Szovjetunióban. Hazatérése után az 1954 júniusában létrehozott V. (Ipari Szabotázs-elhárító) Osztály helyettes vezetője lett. 1955. augusztus 15-én államvédelmi alezredesi rendfokozatot kapott. Amikor 1956. október 3-án az osztályt főosztályá szervezték, az V/2. (Bánya-energia, Vegyi és Építőipari Elhárító) Osztály vezetőjévé nevezték ki. November 4-e után az I. Karhatalmi Ezred 1. századának helyettes parancsnoka lett. A belügyminiszter I. helyettesének 1957. január 1-jei parancsa szerint rendőrnnyomozó alezredessé és a BM ORFK II. Főosztály IV. Osztályára alosztályvezetővé nevezték ki. 1957-ben vizsgálati munkára vezényelték a II/8. (Vizsgálati) Osztályra, majd 1957 augusztusától a II/6. (Ipari Szabotázs-elhárító) Osztály állományában tevékenykedett. 1958 áprilisától a BM Kormányőrség (II/14. Osztály) Operatív Osztályát vezette. 1959 júniusában a Kormányőrséget kiemelték a Politikai Nyomozó Főosztály kötelékéből, önálló szerv lett a belügyminiszter I. helyettesének alárendeltségében, operatív osztálya azonban ott maradt, s H alosztályként a II/5. (Belső Reakció-elhárító) Osztályba tagozódott. Ennek az alosztálynak – amelynek feladata az állami és pártvezetők operatív védelmének ellátása, továbbá a terroristagyanús személyek operatív feldolgozása lett – a vezetőjévé nevezte ki Bagit 1959. június 5-i parancsával a belügyminiszter-helyettes március 1-jei hatállyal. 1962 augusztusáig ebben a pozícióban maradt, akkor felmentették, leszerelték.⁴¹

Dénes Miklós rendőr őrnagy⁴² alosztálya a könnyűiparban, a belkereskedelemben és a pénzügyi szervezetekben végzett elhárító tevékenységet.

A negyedik alosztály Radványi Dezső rendőrnnyomozó alezredes vezetésével a közlekedési szabotázs elhárításával foglalkozott.

Radványi Dezső 1945-től állt a politikai rendőrség szolgálatában, 1948–1949-ben az ipari szabotázs-elhárító osztályon alosztályvezetői, majd osztályvezető-helyettesi pozíciót töltött be, később rövid ideig a vizsgálókhoz majd a katonai elhárításhoz helyezték. 1950. szeptember 17-én – a Szűcs Ernő-ügyhöz kapcsolódóan – letartóztatták

és koholt vádak alapján elítélték. Három év múlva amnesztiával szabadult. 1954 októberében a BM VII. (Közlekedési és Postai Elhárító) Főosztályára került osztályvezetőnek. A forradalmat a BM épületében, majd a szovjet csapatoknál vészelte át. Formálisan 1957. január 1-jével lett – alosztályvezetőként – a közlekedési elhárítás vezetője, egészen 1957 májusáig. Ekkor a BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya élére került, ám másfél év múlva leszerelték. Később Radványi a Magyar Televízióhoz került, ahol a dokumentumfilm-osztály vezetője lett.⁴³

Az önálló Közlekedéselhárító Osztály felállítása

A politikai rendőrség (és általában az egész belügyi és rendőri apparátus) szervezetének megszilárdulását jelzi a BM központi szerveinek felépítését szabályozó parancs elfogadása 1957. áprilisban. Ez a Politikai Nyomozó Főosztályt a BM II. Főosztályként sorolta be.⁴⁴ A parancs szerint a főosztály 13 osztályból állt, ezek megnevezését azonban nem közölte. Az új felépítésnek megfelelő elnevezéseket és számozást egy hónap múlva szabályozták, köztük IV. „fedőszámmal” felállították az önálló Közlekedési Szabotázs-elhárító Osztályt. A parancs egyben kitért arra is, hogy az osztályok megnevezését szigorúan titkosan kell kezelni, hivatalos iratokon megjelölésként csak a fedőszámot szabad használni, külső szervek és magánszemélyek felé azonban mind a fedőszám, mind pedig az elnevezés használata tilos volt.⁴⁵

A belügyminiszteri parancsot megelőzően, 1957. március 2-án a még egységes BM ORFK II. Főosztály Ipari, Közlekedési és Mezőgazdasági Szabotázs-elhárító Osztályának megbízott vezetője, Szőke Béla rendőrnyomozó őrnagy készítette javaslatot arra, hogy a közlekedési szabotázs-elhárító munkát a továbbiakban – a régi szervezeti felépítésnek megfelelően – önálló osztály végezze, így biztosítva az országos lefedettséget. A javaslatból kiderül, hogy az akkor 42 fővel működő (ebből 8 fő repülőgép-kísérő, amely korábban nem volt) közlekedés-elhárítás önálló osztályként 166 fővel működjön.⁴⁶ Szőke az alábbi szervezeti felépítést javasolta: egy 13 fős Osztálytörzs mellé 7 központi alosztályt (Központi vasutas, Vidéket irányító, Hajózási elhárító, Autós-mélyépítés elhárító, Hírközlési elhárító, Repülő elhárító, Nyugati elhárító), 6 területi alosztályt (Budapesti, Szombathelyi, Pécsi, Debreceni, Szegedi, Miskolci) és egy 5 fős operatív „T” állományt.⁴⁷ A javaslat szerint országos viszonylatban létrehoznának továbbá 22 kirendeltséget is, azonban a felsorolásban csak 21 szerepel: Szolnok, Hatvan, Székesfehérvár, Komárom, Mohács, csepeli Nemzeti Szabadkikötő, Dunapentele, Sopron, Győr, Hegyeshalom, Szentgotthárd, Kőszeg, Veszprém, Zalaegerszeg, Dombóvár, Nagykanizsa, Békéscsaba, Kecskemét, Záhony, Nyíregyháza, Eger.

Az 1957. évi átszervezést követően az immáron önállóvá vált II/4. (Közlekedési Elhárító) Osztály élére Perényi Gyula rendőr őrnagy került, aki egészen az osztály 1962-es megszüntetéséig töltötte be ezt a posztot.⁴⁸ Perényi (eredeti nevén Putz) Gyula bádogosnak és hűtőszerelőnek tanult, 1947. novemberben került a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának állományába. Először rendőr őrzetűként a gazdasági rendőrségen tevékenykedett, majd az ÁVH-nál az I. (Hálózati) Főosztályon dolgozott, először az I/4. (Szabotázs-elhárító) Osztályon. 1951. április 4-én államvédelmi hadnaggyá léptették elő, novemberben az I/6. (Közlekedés-elhárítási) Osztály A-alosztályának vezetőjévé nevezték ki. 1952 decemberéig töltötte be ezt a pozíciót, amikor is iskolára vezényelték a Szovjetunióba. Ennek elvégzése után, 1954 januárjában kinevezték az egységesített BM VII. (Közlekedési és Híradási Elhárító) Osztály osztályvezető-helyettesévé, egyben a VII/1. alosztály vezetőjévé. Az 1954. évi főosztályi szervezést követően már a VII/1. Osztályt vezette, decembertől pedig a főosztályvezető operatív helyettese lett. 1954 áprilisában államvédelmi századossá, 1955 augusztusában államvédelmi őrnaggyá léptették elő. A főosztályvezető-helyettesi és osztályvezetői poszton maradt 1956 októberéig.

A forradalom alatti tevékenységéről szolgálati adatlapja tudósít szűkszavúan: 1956. október 29-ig főosztálya épületében tartózkodott, majd kórházba került. A belügyminiszter-helyettes 1957. február 1-jei hatállyal rendőrnyomozó őrnagyi rendfokozattal beosztotta a BM ORFK II/2. Osztály állományába osztályvezető-

helyettesnek. Áprilisban bízták meg az ORFK Közlekedési Osztályának vezetésével, azaz maradt a közlekedési elhárítás területén. A BM Politikai Nyomozó Főosztály létrejötte után a II/4. (Közlekedési Szabotázs-elhárító) Osztály vezetőjévé nevezték ki. 1958 februárjában rendőr alezredesi rendfokozatot kapott. 1959-ben befejezte tanulmányait a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen. Röviddel az újabb nagy átszervezés, a csoportfőnökségek megalakulása előtt 1962. május 15-én a II/2. (Kémelhárító) Osztály helyettes vezetője lett. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1962. május 15-i ülésén ugyan az a döntés született, hogy miniszteri hatáskörben más területre helyezik az átszervezés miatt, de maradt a kémelhárításnál: augusztus 15-től a III/II-4. Osztályt vezette. Ezután végig osztályvezetői beosztásban dolgozott, nem került magasabb pozícióba. 1963. május 15-től a III/II-3. Osztály, 1966. április 1-jétől a III/II-6. Osztály vezetője volt. 1967. május 15-én a III/II-9. (Elemző, Értékelő, Tájékoztató) Osztály élére került, 1971. március 31-én rendőr ezredessé nevezték ki, majd az újabb átszervezés után, 1971. július 1-jétől a III/II-8. Osztályt vezette 1973. januári nyugdíjazásáig.⁴⁹

Az alosztályok első vezetőiről a belügyminiszter-helyettes 1957. május 28-án kelt 01192. sz. parancsa rendelkezett: II/4-a – Jakab Géza rendőrnyomozó százados; II/4-b – Csiki István rendőrnyomozó őrnagy; II/4-c – Pék Márton rendőrnyomozó őrnagy; II/4-d – Kecskés Miklós rendőrnyomozó főhadnagy; II/4-e – Béres Pál rendőrnyomozó őrnagy; II/4-f – Nagy Tamás rendőrnyomozó főhadnagy; II/4-g – Berán Iván rendőrnyomozó őrnagy; II/4-h – Kőműves László rendőrnyomozó százados; II/4-i – Zsebeházi László rendőrnyomozó százados; II/4-k – Vértesi Gyula rendőrnyomozó őrnagy; II/4-l – Doros Imre rendőrnyomozó főhadnagy. A parancs megnevez továbbá két alosztályvezető-helyettest is: II/4-b – Balázs János rendőrnyomozó százados és Halász József rendőrnyomozó őrnagy személyében.⁵⁰

Az 1957 augusztusában a BM Szervezési Osztálya által készített táblázat is részletesen közli a II. Főosztály szervezeti felépítését, az alosztályok elnevezésével, valamint létszámadatokkal együtt.⁵¹ Ezen ceruzával jelölték a fedőszámot is, így már részletesebb képet kapunk a II/4. Osztály szervezetére vonatkozóan, ami azonban több eltérést is mutat a májusi állományparancshoz képest. Az ekkor 150 fővel rendelkező osztály vezetőjének munkáját egy helyettes, valamint egy 8 fős Titkárság segítette. (Egy 1957. december 21-i állományparancs szerint két osztályvezető-helyettes volt, a második, egyben a g-alosztály vezetője is.⁵² Ez 1958 folyamán annyiban módosult, hogy a másik osztályvezető-helyettes a c-alosztály vezetője volt.) Az osztályvezető általunk ismert helyettesei: Berán Iván rendőrnyomozó őrnagy,⁵³ az 1957. május 31-én kinevezett Somló Imre rendőrnyomozó őrnagy,⁵⁴ az 1958. április 21-én kinevezett Pék Márton rendőr őrnagy,⁵⁵ valamint 1961 és 1962 között Novák Sándor rendőr őrnagy.⁵⁶ A már említett 1957. augusztusi szervezeti táblázat, valamint az 1957. december 21-i állománytáblázat szerint a Közlekedési Szabotázs-elhárító Osztály, amelynek létszáma ekkorra már 165 főre emelkedett, az alábbi központi és területi szervekből állt (ezek egészen az 1962. évi átszervezésig megmaradtak):

Központi szervek

Titkárság

II/4-a (Vasutas) alosztály (10 fő) – feladata a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium (KPM) meghatározott főosztályain, a KPM Vasúti Főosztály – MÁV Vezérigazgatóság⁵⁷ szakosztályain és a hozzá tartozó országos jellegű központi hivatalok, vállalatok, intézmények területén elhárító munka végzése volt. Továbbá kivizsgálta a vasúti baleseteket, valamint elhárító munkát végzett. Első vezetője Jakab Géza rendőrnyomozó százados, később rendőr őrnagy;⁵⁸

II/4-c (Vidéki, instruktori) alosztály (4 fő) – első vezetője Pék Márton rendőrnyomozó őrnagy;

II/4-d (Postás) alosztály (7 fő) – első vezetője Kecskés Miklós rendőrnyomozó főhadnagy, majd százados;

II/4-e (Autóközlekedés, közlekedésépítés, mélyépítés) alosztály (9 fő) – vezetője 1957. májustól Béres Pál rendőrnyomozó őrnagy,⁵⁹ majd 1960 és 1961 között Makádi János rendőr őrnagy;

II/4-f (Repülős) osztály (20 fő) – első vezetője Nagy Tamás rendőrnagy főhadnagy;

II/4-g (Nyugati) osztály (12 fő) – feladata a nyugati határszéli vasúti átkelőhelyek hálózati biztosítása; vezetője elsőként Horváth Árpád rendőrnagy őrnagy,⁶⁰ akit 1957. június 15-én fegyelmi úton elbocsátottak, helyére Berán Iván rendőrnagy őrnagy került;

II/4-h (Hajós) osztály (18 fő) – első vezetője Kőműves László rendőr százados 1962-ig, helyettese Králl Gyula rendőr őrnagy, majd rendőr százados;⁶¹

II/4-i (TÜK, azaz titkos ügykezelés) osztály (6 fő) – feladata a vasút, a posta, a légi- és autóközlekedés, valamint hajózás és mélyépítés területén az államtitkok biztosítása.

Területi szervek

Szombathelyi osztály (11 fő) – vezetője 1958. szeptember 1-jéig Zsebeházi László rendőr százados,⁶² majd ideiglenes megbízással 1958. szeptembert 1-jei hatállyal Körmenyi Ferenc rendőr főhadnagy;⁶³

II/4-b (Budapesti) osztály (18 fő) – első vezetője Csiki István rendőrnagy őrnagy,⁶⁴ később ideiglenes vezetője 1958. szeptember 17-ig annak korábbi helyettese, Balázs János rendőrnagy őrnagy (majd ismét helyettes);

Pécsi osztály (10 fő) – vezetője 1957. május 1-jei hatállyal Konyi Lajos rendőrnagy őrnagy,⁶⁵ majd 1957. november 20-i hatállyal Nagy György rendőrnagy százados;

Szegedi osztály (10 fő)

Debreceni osztály (12 fő) – vezetője 1957-től Doros Imre rendőrnagy főhadnagy, később százados, akit 1959. július 10-én azonnali hatállyal elbocsátottak.⁶⁶ (A BM Fegyelmi Osztálya átfogó vizsgálat után június 23-i jelentésében megállapította, hogy az osztálynál gyenge volt a hálózati-operatív munka, kirívó hibákat követtek el a beszervezéseknél, erőszakos viselkedés volt jellemző Dorosra, helyettesére és több beosztottra is.⁶⁷)

Miskolci osztály (10 fő) – vezetője 1958. szeptember 1-jéig Pápai János rendőr főhadnagy, majd Zsebeházi László rendőr százados.

Egy 1959. június 12-i állománytáblázat szerint az 1957. évi összlétszám 183 főre emelkedett, mely az év elején meginduló belső szervezeti átalakulás eredménye volt.⁶⁸ Ezt elsősorban a Repülős- és Hajózási osztályon megváltozott feladatok ellátása tette szükségessé. A hajózás területén már Perényi Gyula rendőr alezredes 1958. november 20-án készített javaslatában felmerült az ügynöki munka fokozásának szükségessége, mert a megnövekedett hajóforgalom szélesítette a „behatolási lehetőséget”.⁶⁹ Ezért titkos állományú operatív tisztek beállítását javasolták az utazó ügynökségekkel, valamint a határon túli ügynökségekkel való kapcsolat tartására. Ezen a területen így 7 fő T-állományú operatív tisztet rendszeresítettek, akiket „hivatalosan” is beosztottak a MAHART, a DETERT (Duna-Tengerhajózási Részvénytársaság) és a dunai vámőrség állományába.⁷⁰ Szintén a Hajózási osztály feladatkörét növelte az az 1959. évi belügyminiszteri utasítás, amely a II/4. Osztály hatáskörébe utalta a külföldi hajósok partra léptetésével kapcsolatos teendőket. A feladatok ellátása érdekében húsz fővel (egy csoportvezető és 19 operatív tiszt) növelték a Hajózási osztály állományát, melynek létszáma – az 1957. évihez képest – ezzel 41 főre emelkedett, így az osztály egyik csoportvezetője egyben az osztályvezető-helyettese is lett.⁷¹

A másik jelentősebb szervezeti változás a Repülős osztály állományát érintette. Az átszervezés célja az volt, hogy operatív erőket csoportosítsanak át az osztály más területeire úgy, hogy a repülőgép-kísérő feladatok ellátásával titkos állományú operatív tiszteket bíznak meg, akiket a MALÉV-állományából szerveztek be. Az így rendszeresített 23 fős T-állományban volt egy-egy fő forgalmi osztályvezető, főpilóta, szolgálatvezető, valamint húsz fő repülőgép-kísérő. Ezek a személyek a párthoz hű, megbízható kommunista párttagokból kerültek ki, rendőr alhadnagyi rendfokozatot kaptak, és a munkáért fizetett havi járandóságuk – természetesen a hivatalos MALÉV-illetményen felül – 300 Ft, valamint a titkos állomány részére egyébként is járó ruhapénz volt.⁷²

A repülőgép-kísérő feladatok átszervezése folytán összesen 16 fő hivatásos operatív tiszt szabadult fel, akiket a többi alosztály megerősítésére használtak fel:

- 2 főt a Repülőszállító alosztályra, a belföldi és külföldi járatokra,⁷³ valamint a Ferihegyi Tranzitszálló felépülésével megnövekedett elhárítási feladatok ellátására;
- 3 főt a Hajózási alosztályra, a már említett parti elhárítás erősítésére;
- 3 főt a Nyugati alosztályra, a nyugati és a déli határszakasz területén a „vasúti behatolási csatornák” átfogásának megszervezésére (ezt a feladatot eddig csak Hegyeshalom és Sopron térségében szervezték meg);
- 2 főt a Budapesti alosztályra, az idetartozó székesfehérvári és hatvani vasúti csomópontokon végzett elhárítási munka megerősítésére;
- 2 főt a Miskolci alosztályra, a posta és autóközlekedés vonalán végzett – több megyére kiterjedő – elhárítási munka megerősítésére;
- 2 főt a Szombathelyi alosztályra,
- valamint 1-1 főt a Pécsi-, illetve a Szegedi alosztályra a miskolci helyzethez hasonlóan.⁷⁴

Az 1959. évi átszervezések következtében tehát a II/4. Osztály központi és vidéki szerveinek összlétszáma 183 főre emelkedett.

Azonban míg a Repülőszállító, a Hajózási és a Nyugati, valamint a területi alosztályokat megerősítették, 1959 végén a BM Szervezési Osztály a többi központi szerv munkájának felülvizsgálatát, létszámának csökkentését javasolta.⁷⁵ A javaslat szerint a Postás, az Autós, valamint a TÜK alosztály több olyan, nem súlyponti objektummal foglalkozik, amely csak szétaprózza a munkát, és több operatív tisztet foglalkoztat a szükségesnél, így indokolt a feladatok illetve a létszám csökkentése és a három alosztály csoporttá történő átminősítése. A Vasutas alosztály munkájában – a javaslat szerint – a fő probléma az, hogy több olyan operatív tisztet is foglalkoztat, akiknek minimális a leterhelése, a tartott területük létszáma az ezer főt sem éri el, így itt is a létszámcsökkentést tartják célravezetőnek. ⁷⁶

Az egységes Szabotázselhárító Osztály megszervezése

Az Ipari, Közlekedési, Mezőgazdasági Szabotázselhárító Osztályok átszervezésére és egyesítésére 1962. március 5-én készített javaslatot a BM II. Főosztályának helyettes vezetője, Rajnai Sándor rendőr ezredes. (Ezt megelőzően már az Ipari, illetve a Mezőgazdasági Szabotázselhárító Osztály vezetői is tettek erre vonatkozó javaslatot,⁷⁷ a Közlekedési Szabotázselhárító Osztálynak erre vonatkozó anyaga nem került elő a kutatások során.)

Az egységes, mindhárom osztályt érintő javaslat a szabotázstevékenység elhárításával foglalkozó szervek összevonását elsősorban politikai, továbbá gazdasági okokból tartotta indokoltnak. A javaslat célja egy sokkal összefogottabb, célirányosabb megelőző és elhárító állambiztonsági munka megszervezése volt, mely az eddigi szétaprózott objektum-központú elhárítás helyett a népgazdaság szempontjából fontos ágazatokban, az „ellenséges támadás szempontjából” kockázatos területeken végez hálózati-elhárító feladatokat:

- az iparban a Kohó- és Gépipari Minisztérium (KGM) és a Nehézipari Minisztérium (NIM) fontos iparágaiban;
- a közlekedésben a stratégiaileg fontos fő vonalakon;
- a mezőgazdaságban a növénytermesztés, állattenyésztés, gépesítés irányító szerveiben.

Az ezeken a területeken folytatott hálózati munkába – a javaslat szerint – szélesebben kell igénybe venni a T-állományú tiszteket, és fejleszteni kell a „társadalmi segítséget”, vagyis az ügynökhálózatot, valamint ki kell nevelni „a szabotázs ügyek ügynöki bizalmas nyomozásának specialistáit”.⁷⁸

Végül Pap János belügyminiszter 1962. május 9-én kelt parancsa rendelte el a Politikai Nyomozó Főosztály közlekedési, ipari és mezőgazdasági szabotázselhárító osztályainak az összevonását.⁷⁹ A BM II/4., a II/6. és a II/7. osztályok központi és területi szerveinek átszervezését, Szabotázselhárító Osztállyá való összevonását 1962.

június 10-ig kellett végrehajtani, az új egység ügyrendjét pedig már június 1-jéig kellett kidolgozni.

A parancs külön kitér a II/4. Osztály – debreceni, miskolci, pécsi, szegedi és szombathelyi – vasúti alosztályaira, valamint azok kirendeltségeire, s azokat a területileg illetékes megyei Politikai Nyomozó Osztály Szabotázselhárító alosztálya alá rendelte.

A parancs végrehajtásával összefüggő kérdések rendezésére Galambos József rendőr vezérőrnagy, miniszterhelyettes adott ki végrehajtási utasítást.⁸⁰ Ennek melléklete tartalmazza azokat az irányelveket, amelyeket az átszervezéssel együtt járó személyi átcsoportosítások során érvényesíteni kellett. A speciális – ipari, közlekedési és mezőgazdasági – ismeretekkel rendelkező munkatársaknak az új osztálynál kellett maradniuk – feltéve, ha rendelkeztek a megfelelő szakmai felkészültséggel, rátermettséggel, továbbá politikai és erkölcsi szilárdsággal. Azok a beosztottak, akik a megszüntetett három osztályon a kémelhárítással, illetve a belsőreakció-elhárítással összefüggő munkát végeztek és arra alkalmasnak bizonyultak, a BM II/2., illetve a II/5. Osztályra kellett áthelyezni.⁸¹ A politikai rendőrség más szerveihez való áthelyezésnél figyelembe kellett venni azok igényeit, így például a figyelőkhöz fiatal, próbaidejüket töltő vagy öt évnél kevesebb szolgálattal rendelkezőket, míg az operatív technikai osztályra villamossági vagy vegyi szakképzettséggel rendelkezőket vártak. Lehetőség volt a BM más területére is kerülni, emellett a nyugdíjkorhatárt elérték közül nyugállományba kellett helyezni az 55. életévüket betöltötteket, továbbá a 45 évnél idősebb és 25 évi szolgálati idővel rendelkezők közül azokat, akik hiányos szakmai vagy politikai felkészültségük, esetleg egészségi állapotuk miatt nem megfelelően végezték el a munkájukat. Hasonló okból a korhatárt még el nem érőket a polgári életbe kellett vezényelni, csakúgy, mint azokat, akiket nem tudtak beosztani, vagy akik az áthelyezést nem fogadták el.⁸²

A Szabotázselhárító Osztály 1962. május 11-én kelt ügyrendje szerint az ipar a közlekedés, a hírközlés és a mezőgazdaság területén végezte a kártevő tevékenység, a rombolás felderítését, megelőzését és megszakítását, a rendkívüli események esetleges politikai indítékainak a felderítését, az állami és szolgálati titok védelmét. Emellett a kiemelt objektumokban és a fontosabb vasútvonalaknál felléptek az izgatásokkal és rémhírterjesztésekkel szemben, de feladatuk volt a kémelhárítás és a belsőreakció-elhárítás aktív segítése, továbbá a párt- és állami vezetők tájékoztatása is. Fő eszköze az ügynöki hálózat volt, de igénybe vehetett minden más operatív eszközt is, illetve, különös tekintettel a megelőzésre, nagy szerepe volt a titkos állományú operatív tiszteknek.

Az új szervezet vezetőit a belügyminiszter 1962. május 17-i parancsával – de május 11-i hatállyal – nevezte ki. A hivatalosan is II/6. fedőszámmal ellátott Szabotázselhárító Osztály vezetője Kucsera László rendőr alezredes lett,⁸³ munkáját három helyettes segítette. Közülük Kukkk István rendőr őrnagy az ipari, Novák Sándor rendőr őrnagy és Pék Márton rendőr őrnagy a közlekedési elhárítástól érkeztek, mindhárman már az átszervezés előtt is vezetőhelyettesek voltak. Az osztály – a *Titkárságon* és az osztályvezető alárendeltségébe helyezett *Értékelő, koordináló és tájékoztató alosztályon* (32 fő) kívül – az osztályvezető-helyettesek alá rendelt 2-2, összesen hat alosztályra tagolódtak:

- A (*Nehézipari*) alosztály (36 fő);
- B (*Kohó- és Gépipari*) alosztály (36 fő);
- C (*Vasúti*) alosztály (19 fő);
- D (*Repülő, Posta és Mélyépítési*) alosztály (14 fő);
- E (*Mezőgazdasági*) alosztály (19 fő);
- F (*Államtitok-védelmi*) alosztály (18 fő).

Az osztály munkáját „segítette” továbbá egy 27 operatív tisztből álló SZT-állomány is, így a létszámot összesen 177 főben határozták meg.⁸⁴

A mezőgazdasági alosztály élére Szép László rendőr őrnagy, a BM II/7-c alosztály korábbi vezetője, a vasúti elhárítás élére a már a II/4. Osztályon is ezt a posztot betöltő Csiki István rendőr őrnagy került, a hírközlési (az állományparancsban Postás, Repülő, Autós alosztálynak nevezett) egységet pedig Jakab Géza rendőr őrnagy vezette. A titokvédelemmel foglalkozó részleg élén sem történt változás, Petróczi Ferenc rendőr

őrnagy maradt a főnök, míg az újonnan felállított értékelő alosztály élére Deák Zsigmond rendőr őrnagyot, az ipari elhárítás értékelő és tájékoztató csoportjának korábbi vezetőjét helyezték. Egyedül a Kohó- és gépipari alosztály vezetésével bíztak meg olyan személyt, aki nem valamely megszüntetett központi osztálytól érkezett: Halász József rendőr őrnagy 1957-től 1962-ig a BRFK Politikai Nyomozó Osztálya ipari elhárító alosztályát vezette.⁸⁵

A fenti parancs emellett a nehézipari alosztály vezetőjét sem nevezte meg, és erre a jelek szerint később sem kerítettek sort. Ugyanis az állambiztonság 1962. augusztusi teljes átszervezésekor, amikor a Szabotázselhárító Osztályt a BM III/III. Csoportfőnökség 2. Osztályaként sorolták be, valamennyi májusban kinevezett alosztályvezetőt megerősítették beosztásában, ám ebben a parancsban szintén csak hat név szerepel.⁸⁶ Az osztály élén azonban változás történt, a III/IV. Csoportfőnökség, azaz a katonai elhárítás vezetőjének kinevezett Kucsera László helyére Szabó Károly rendőr alezredes került.⁸⁷

---

¹ ÁBTL 4.2. 2-23/35/1955. A belügyminiszter 35. számú utasítása, 1955. december 30.

² Az Útlevel Osztály, a KEOKH, a Gazdasági Rendészet operatív alosztálya, valamint a Határ-, Folyam- és Légirendészet már 1948 szeptemberében, az akkor megalakult BM ÁVH-hoz került.

³ Az, hogy Péter Gábor és az ÁVH fölött valójában – nem a tényleges szervezettörténeti vonatkozását kiemelve – ki állt, azt az alábbi részlet tükrözi a leghűbben: „Az ÁVH a proletárdiktatúra védelmének és megszilárdításának egyik legfontosabb szerve. Az ÁVH a proletárdiktatúra rendszerében betöltött fontos szerepe miatt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének az állam gépezetében működő szerve. Feladata, hogy a párt Politikai Bizottságának utasítása szerint harcoljon a munkásosztály hatalmának ellenségei ellen. A ÁVH pártunk kezében olyan kiváló fegyver kell, hogy legyen, amely a munkásosztály hatalma, vagy pártunk ellen irányuló minden ellenséges akciót idejében és sikeresen meg tud hiúsítani.” Az MDP KV PB 1950. február 20-i határozatából. Idézi: Szakács–Zinner, 1997: 130.

⁴ I. (Hálózati), II. (Katonai Elhárítás), III. (Operatív), IV. (Határőrség és Belső Karhatalom), V. (Káder), VI. (Jogi és Börtönügyi), VII. (Gazdasági) Főosztályok.

⁵ A Titkárság felállításáról 1950. március 11-i parancsában rendelkezett az ÁVH vezetője.

⁶ ÁBTL 1.4. Az ÁVH vezetőjének 61. számú parancsa, 1951. július 25.

⁷ A már egységesített Belügyminisztérium Kollégiumi jegyzőkönyveiben olvashatjuk Lőke Gyula államvédelmi alezredes, akkor a BM X. (Államtitok-védelmi) Osztály vezetőjének 1954. május 17-i jelentését, amelyben arról számol be, hogy az osztály elődje, az ÁVH I/4. Osztályának egyik, kilencfős alosztálya foglalkozott az államtitkok védelmével. Erre vonatkozó egyéb adatot nem került elő. Gyarmati – S. Varga (szerk.), 2001: 851.

⁸ ÁBTL 1.4. Az ÁVH vezetőjének 45. számú parancsa, 1951. június 13.

⁹ Cserényi-Zsitnyányi, 2009.

¹⁰ A központi szerv mellett felállított területi alosztályok, később osztályok egészen 1956-ig, a forradalmat követő átszervezésig megmaradtak.

¹¹ Cserényi-Zsitnyányi, 2013.

¹² ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 26. számú parancsa, 1953. július 31. Egységesítéskor a BM VII. Osztályának állományába az alábbi alosztályvezetőket nevezték ki: Kiss Tibor államvédelmi főhadnagy (VII/1.), Kőműves László államvédelmi főhadnagy (VII/2.), Tamási Zoltán államvédelmi százados (VII/4.).

¹³ ÁBTL D. Gy. 106-1-15. ö. e. A Belügyminisztérium Közlekedési- és Postai-elhárítási Osztály hálózati-, operatív munkájáról (d. n.).

¹⁴ Gyarmati – S. Varga (szerk.), 2001: 309.

¹⁵ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter I. helyettesének 35. számú parancsa, 1954. június 1.

¹⁶ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 2. számú parancsa, 1954. július 21.

¹⁷ Életrajzához lásd:

https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:13:2738595472034445::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_TYPE:718232%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2012. december 8.).

¹⁸ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter-helyettes 1404. számú parancsa, 1954. december 6. Életrajzához lásd: https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:13:2738595472034445::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_TYPE:911377%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2012. december 8.).

¹⁹ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 72. számú parancsa, 1955. november 11.

²⁰ A főosztály államvédelmi és rendőri részlegeinek élén az operatív, illetve rendőri főosztályhelyettesek álltak, akik a főosztály vezetőjének voltak alárendelve.

²¹ 1953 előtt a területi – akkor még – alosztályok minden szempontból közvetlenül az ÁVH területileg illetékes megyei osztályainak voltak alárendelve.

²² Gyarmati – S. Varga (szerk.), 2001: 51–515.

²³ Életrajzához lásd:

https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:13:2738595472034445::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_T YPE:62262%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2012. december 12.).

²⁴ Uo.

²⁵ Dani János r. ny. alezredes 1957-ben írt feljegyzésében szintén említést tesz az államvédelmi beosztottak november 4-e utáni tevékenységéről: „Fő feladatnak tekintettük az operatív munka azonnali megkezdését, a karhatalmi csoportok szervezését, akik az első perctől kezdve a szovjet elvtársakkal közösen Budapest megtisztításában részt vettek. Szovjet részről Kitvinov elvtárral álltunk kapcsolatban és közösen beszélünk meg minden intézkedést. További fontos feladat volt az operatív anyagok, káderdossziék biztonságba helyezése és a volt állomány felkutatása, munkába állítása. A munka eredményességét igazolja, hogy november 5-től folyamatosan a karhatalmi és operatív munka alapján több száz embert vettünk őrizetbe, akiknek módszeres kihallgatását is megkezdjük. A szovjet elvtársak mindenben segítettek és igyekeztek a hiányos élelmezésünket is pótolni, valamint fegyverrel is elláttak.” Belügyminisztérium II. Főosztály. Feljegyzés. Budapest, 1957. május 4-én. Közli: Huszár, 1999: 73.

²⁶ A bőséges szakirodalomból néhány: Baráth, 1999; 2008; Huszár, 1999; Pintér, 2002; Rainer, 2003; Szabó, 1999; Szakolczai, 1999.

²⁷ Szakolczai, 1999: 40–41.

²⁸ ÁBTL 1.6. sz. n. Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály elmúlt 20 napos operatív tevékenységéről, 1956. december 17. (1. d.) MOL XIX-B-1ai-28/a-1957. (1. d.) A politikai rendőrségnek az adminisztratív munkát végző nyílt és a tulajdonképpeni operatív munkát végző, K-lakásokban dolgozó titkos állomány szerinti megszervezésére szovjet útmutatás alapján került sor. Baráth, 2008: 544.

²⁹ Mátyás László egy 1957. február 8-án kelt jelentése már arról számol be, hogy az ipari és közlekedési szabotázs-elhárítás területén a volt ügynökség 50%-át sikerült újra munkába állítani, továbbá 11 ügynök, 4 informátor beszerzését hajtották végre. MOL XIX-B-1-ai (1. d.) belügyminiszteri közvetlen iratok. Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8-ától 1957. február 1-jéig végzett munkájáról és feladatairól.

³⁰ ÁBTL 1.6. sz. n. Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály elmúlt 20 napos operatív tevékenységéről, 1956. december 17. (1. d.) MOL XIX-B-1ai-28/a-1957. 1. d.

³¹ ÁBTL 2.8.1. (577. d.) A fegyveres erők minisztere I. helyettesének 0026. számú parancsa, 1956. december 12. A parancson a Belügyminisztérium körbélyegzője található.

³² ÁBTL 4.2. 10-5/1956. Fegyveres Erők Miniszterének 6. sz. parancsa, 1956. december 7. Vö. Baráth (szerk.), 2009: 101.

³³ ÁBTL 2.8.1. 577. d. A belügyminiszter I. helyettesének 0068. számú parancsa, 1957. július 1.

³⁴ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter-helyettes 00204. számú parancsa, 1957. január 22. Uo. A belügyminiszter-helyettes 00157. számú parancsa, 1957. március 12.

³⁵ ÁBTL 1.11.1. 1982-ben megrendezett 1956-os tudományos emlékgyűlés háttéranyaga (sz. n.). Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8-ától 1957. január 25-ig végzett munkájáról és feladatairól, 1957. január 26. (fotómásolat). (115. d.) MOL XIX-B-1-ai 28/a/1957. 7-321/1957. Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8-ától 1957. február 1-jéig végzett munkájáról és feladatairól, 1957. február 8. (1. d.)

³⁶ ÁBTL 1.11.1. 1982-ben megrendezett 1956-os tudományos emlékgyűlés háttéranyaga (sz. n.). Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály 1956. november 8-ától 1957. január 25-ig végzett munkájáról és feladatairól, 1957. január 26. (fotómásolat). (115. d.)

³⁷ Vö. ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 7. számú parancsa, 1957. március 28.

³⁸ Bővebben: Cserényi-Zsitnyányi, 2013; https://www.abtl.hu/archontologia/f?p=108:13:2738595472034445::NO:13:P13_OBJECT_ID,P13_OBJECT_T YPE:913360%2CELETRAJZ (utolsó letöltés: 2012. december 8.)

³⁹ Vö. például ÁBTL 3.1.5. O-9819.

⁴⁰ Bővebben: Cserényi-Zsitnyányi, 2013.

⁴¹ Uo.

⁴² Dénes Miklós korábban az ÁVH VIII/2. Osztály (Angol-amerikai hírszerzés) c alosztályának vezetője volt.

⁴³ Bővebben: Cserényi-Zsitnyányi, 2013.

⁴⁴ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 8. számú parancsa, 1957. április 9.

⁴⁵ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 12. számú parancsa, 1957. május 3.

⁴⁶ 1956. október 23. előtt az akkori főosztály létszáma 224, más források szerint 218 fő volt.

⁴⁷ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. Javaslat az önálló közlekedésselhárító osztály felállítására, 1957. március 2.

⁴⁸ ÁBTL 2.8.1. 576. d. A belügyminiszter 13. számú parancsa, 1957. május 3.

⁴⁹ ÁBTL 2.8.1. 4418. Perényi Gyula személyi anyaga. Pályaképét lásd még: <https://www.abtl.hu/archontologia> (utolsó letöltés: 2013. január 17.); Cserényi-Zsitnyányi, 2013.

⁵⁰ ÁBTL 2.8.1. (577. d.) A belügyminiszter-helyettes 01192. számú parancsa, 1957. május 28.

⁵¹ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au 27-286/57. A Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztály szervezeti felépítése, 1957. augusztus 18.

⁵² ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. Belügyminisztérium II/4. Osztály állománytáblázata, 1957. december 21.

⁵³ Berán Iván korábban államvédelmi őrnagyként, 1950–1952 között az ÁVH V/4. (Tanulmányi) Osztályának a vezetője volt.

⁵⁴ Korábban az egységesített BM VII. Főosztályán a Miskolci, majd a Budapesti Osztály vezetője.

⁵⁵ Pék Márton korábban is közlekedési szabotázs-elhárítási területen dogozott, az egységesített Belügyminisztérium VII. (Közlekedési és Postai Elhárító) Főosztályán volt alosztályvezető. Szolgálati lapja szerint 1956. október 23. és 30. között szolgálati helyén tartózkodott, október 30-tól november 4-ig a tököli szovjet reptéren volt, november 4-én a budapesti harcokban megsebesült. ÁBTL 2.8.1. 4454. Pék Márton személyi anyaga. Pályaképét lásd még: <https://www.abtl.hu/archontologia> (utolsó letöltés: 2013. január 17.).

⁵⁶ Novák Sándor korábban államvédelmi őrnagyként az egységesített Belügyminisztérium X. (Operatív Nyilvántartó) Osztályán volt alosztályvezető, majd osztályvezető-helyettes.

⁵⁷ 1949. március 15-től a MÁV Vezérgazgatóság és a KPM Vasúti Főosztálya egybeolvadt, így egészen 1983-ig a Minisztérium egyik főosztályaként működött.

⁵⁸ Jakab Géza államvédelmi százados rendfokozattal az ÁVH I/4-f alosztályának volt a vezetője 1950-től. (Ez az alosztály végzett hálózati-operatív munkát a hajózás és a polgári repülés objektumainál.)

⁵⁹ Béres Pál, akkor államvédelmi százados, 1951. október 27-től az ÁVH X/3. (Operatív Technikai) Osztályának vezetője volt, majd 1953-tól a BM Hírosztályának A alosztályát vezette. 1955-ben került a közlekedési szabotázs-elhárítási területre, amikor is államvédelmi őrnagyként a VII. Főosztály Államvédelmi Vizsgáló Osztályának élére került.

⁶⁰ Horváth Árpád 1950. november 1-jén államvédelmi századosként az ÁVH X/3. (Államvédelmi Hírszerző) Osztály E alosztályának vezetője lett. 1951. szeptember 28-án – az osztály VIII. Főosztállyá szervezésekor – a VIII/5. (Küldékviseleti és Elhárító) Osztály vezetőjévé nevezték ki. 1952-ben a VIII/4. (Emigrációs Hírszerző) Osztály vezetői teendőit látta el. Az egységesített BM megalakulásával új területre került: 1953. július 22-én a X. (Operatív Nyilvántartó) Osztály vezetője lett. 1955. november 13-án átengedték a Minisztertanács titkárságának állományába, illetve kettős állományban Gerő Ernő, majd – miután ő az MDP első titkára lett – Hegedűs András mellett belügyi referens volt. 1957. májusban visszakerült a Belügyminisztériumba, és a II/4-g alosztály vezetője lett rendőrnagyként őrnagyi rangban. Június 15-én fegyelmi úton elbocsátották. Bővebben: Cserényi-Zsitnyányi, 2013.

⁶¹ Králl (Krall) Gyula 1950-től az ÁVH VII. (Közlekedési és Híradási Elhárító, majd Közlekedési és Postai Elhárító) Osztályán volt csoportvezető. 1951 szeptemberében az akkor főosztállyá szervezett VIII. (Hírszerző) Főosztályra került főoperatív munkatársi, később alosztály-vezetői beosztásban. 1954. augusztus 5-én a belügyminiszter-helyettes kinevezte a BM VII. (Közlekedési és Postai Elhárító) Főosztály Budapesti Osztályának vezetőjévé államvédelmi főhadnagyi rangban. A forradalmat követően, 1957. szeptembertől ismét ezen a területen dolgozott, a II/4. (Közlekedési Szabotázs-elhárító) Osztály állományában, főoperatív beosztásban. 1959. októberben rendőr őrnaggyá léptették elő. 1961. október 1-jétől a II/4-h alosztály vezetőhelyettese volt. Uo.

⁶² Zsebeházi László államvédelmi főhadnagyként 1954. augusztus 5-étől a BM VII. Főosztályának Pécsi Osztálya élén állt.

⁶³ A belügyminiszter helyettesének már fentebb említett 01192/1957. 05. 28. sz., a személyi állományra vonatkozó parancsában a Szombathelyi alosztály még II/4-k fedőszámmal, a Debreceni alosztály pedig II/4-1 fedőszámmal volt ellátva, de ez a későbbiek során elmaradt.

⁶⁴ Csiki István 1952-től államvédelmi századosként az ÁVH VII. (Gazdasági, majd Anyagellátó) Főosztályának VII/5. (Személyzeti és Kiképzési) Osztályát vezette.

⁶⁵ A kinevezési parancsot 1957. június 18-án hatálytalanította a belügyminiszter-helyettes. ÁBTL 2.8.1 (577. d.) A belügyminiszter-helyettes 01507. számú parancsa, 1957. június 18.

⁶⁶ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 241. számú parancsa, 1959. július 10.

⁶⁷ ÁBTL 2.8.1. 17-880/1959. Doros Imre fegyelmi anyaga. Ebben olvasható a BM II/4. Osztályának 1959. jún. 8-i jelentése a debreceni alosztály szakmai-erkölcsi helyzetéről: a hálózati-operatív munka gyenge, kirívó hibák a beszervezéseknél, az alosztályvezető, maga Doros Imre is rosszul dolgozik – ivászatok, nőügyek, lopások –, valamint Doros egy alkalommal pisztolyt fogott arra a férfira, akinek ellopta előzőleg a cigarettatárcáját. Doros Imrét 1953. november 7-én a VII. (Közlekedési és Híradás-elhárító) Osztály állományában soron kívül államvédelmi főhadnaggyá léptették elő. Ettől kezdve végig a közlekedési elhárítás területén tevékenykedett. Hamarosan alosztályvezető lett, majd 1954. április 9-én a belügyminiszter-helyettes kinevezte a VII. (Közlekedés- és Postaügyi) Főosztály Debreceni Osztályának vezetőjévé. Fegyelmi anyaga (ÁBTL 2.8.1. 17-

880/1959) szerint 1955-ben hadnaggyá fokozták le tetteles bántalmazás miatt. A belügyminiszter I. helyettese 1957. január 1-jei parancsával a BM Borsod Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály állományába nevezte ki rendőrnemzeti hadnaggyá. Március 26-án az ORFK II. Főosztály vezetője áthelyezte a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Osztályára a II. alosztály vezetőjének. Május 11-én sorosan előléptették rendőrnemzeti főhadnaggyá, május 28-án pedig – a BM II. Főosztályának megalakulása után – a II/4. (Közlekedési Szabotázs-elhárító) Osztály Debreceni alosztályának vezetője lett századosi rendfokozattal, amíg 1959. július 10-én a belügyminiszter fegyelmi eljárás alapján azonnali hatállyal elbocsátotta. Bővebben: Cserényi-Zsitnyáni, 2013.

⁶⁸ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. Belügyminisztérium II/4. Osztály állománytáblázata, 1959. június 12.

⁶⁹ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. Javaslat a hajózás területén titkos állomány szervezésére, 1958. november 20.

⁷⁰ A 7 fős T-állományból egy-egy fő került a MAHART regensburgi és bécsi kirendeltségére, valamint a MAHART Regensburgig járó hajóinak egyikére, egy-egy fő került a DETERT isztambuli, valamint az alexandriai kirendeltségeire, és két fő került a dunai vámórséghez. Uo.

⁷¹ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 16-15/5/59. Javaslat a BM II/4. Osztály új állománytáblázatának kiadására.

⁷² ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 64-1401/1959. Perényi Gyula osztályvezető javaslata a repülőjáratok T-állománnyal való ellátására, 1959. április 15.

⁷³ 1956. október 23. előtt 9, 1959-ben már 28 repülőgépen bonyolította le a MALÉV a belföldi és külföldi légi forgalmát. ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 64-1401/1959. Perényi Gyula osztályvezető javaslata a repülőjáratok T-állománnyal való ellátására, 1959. április 15.

⁷⁴ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 16-15/5/59. Javaslat a BM II/4. Osztály új állománytáblázatának kiadására.

⁷⁵ Egy, a II. Főosztály vezetője által készített előterjesztés is – mely később a Kollégium elé került megvitatásra – a legális behatolási csatornák átfogását, megerősítését javasolta, így a II/4. Osztály vezetőjét is azzal bízta meg, hogy a személyi állományt is eszerint csoportosítsa át, továbbá a hajósok jobb átfogása érdekében egy figyelő brigádot biztosítson állandó jelleggel. ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 60-1363/60. Előterjesztés a legális behatolási csatornák átfogásának helyzetéről valamint egyes intézkedések bevezetéséről. 1960. július 31.

⁷⁶ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 16-62/1961. Javaslat a BM II/4. Osztály munkájának egyszerűsítésére, létszámának csökkentésére, 1959. október 1.

⁷⁷ Erről lásd Papp, 2010; Takács, 2012.

⁷⁸ ÁBTL 1.6. Javaslat az egységes Szabotázs-elhárító Osztály létrehozására. 1962. március 5.

⁷⁹ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter 0013. számú parancsa, 1962. május 9.

⁸⁰ ÁBTL 4.2. A belügyminiszter-helyettes 005. számú utasítása, 1962. május 11.

⁸¹ Már az 1962. március 5-i tervezet kitért arra, hogy a szabotázs-elhárító szervek feladatköréből kiiktatják a kém- és belső elhárítás funkcióit, így a „népgazdaság területén jelentkező kémügyeket és a legális csatornák átfogását a kémelhárító osztály, a szervezkedések ügynöki bizalmas nyomozását a belső elhárító osztály hatáskörébe utalták. ÁBTL 1.6. BM II/6. 1961–1962. Javaslat az egységes Szabotázs-elhárító Osztály létrehozására. 1962. március 5.

⁸² ÁBTL 4.2. A belügyminiszter-helyettes 005. számú utasítása, 1962. május 11.

⁸³ Kucsera László 1951-ben került Budapestre, október 27-én az ÁVH I/3. (Kémelhárító) Osztályának vezetője lett, államvédelmi őrnagyi rangban. 1953 júliusától ugyanezen a területen maradt: a BM I. (Kémelhárítási) Osztályának a vezetője volt 1955. augusztus 4-ig. Szeptemberben egyéves pártiskolára került, melynek elvégzése után, 1956. szeptember 21-től a BM Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főosztályát vezette. A forradalom szolgálati helyén érte. Amikor a Főosztály épülete védhetetlenné vált, a megyei pártbizottságon, majd a Határőrség parancsnokságán kért menedéket. Miután ezt megtagadták, gyalog jött fel Budapestre, s október 29-én jelentkezett a Belügyminisztériumba, majd 30-án a szovjet csapatokkal hagyta el a BM épületét. November 5-én a szovjetek „külön harci feladattal” bízták meg, ami 28-ig tartott, s végrehajtásáért dicséretet kapott. 1957. január és június között a BM Politikai Nyomozó Főosztály operatív titkárságán titkár volt, majd a BM II/6. (Ipari Szabotázs-elhárítási) Osztályának az élére került. 1961 októberétől a pártfőiskola levelező hallgatója volt, ahonnan visszahívták, mert 1962. augusztus 18-án kinevezték a BM III/IV. (Katonai Elhárítási) Csoportfőnökségének vezetőjévé. 1967-ben r. vezérőrnaggyá léptették elő. 1975 tavaszán nyugdíjazták, és megkapta a Vörös Zászló Érdemrendet.

⁸⁴ ÁBTL 1.6. 16-96/1962. (21. d.) A BM Szabotázs-elhárító Osztály állománytáblázata. 1962. április 11., valamint ÁBTL 1.6. BM II/6. 1961–1962. Javaslat az egységes Szabotázs-elhárító Osztály létrehozására, 1962. március 5. (5. sz. melléklet.)

⁸⁵ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 526. számú parancsa, 1962. május 17. Idézi: Takács, 2012.

⁸⁶ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 346. számú parancsa, 1962. szeptember 4. Noha az átszervezés „eszmei” időpontja 1962. augusztus 15. volt, még augusztus 21-i dátummal is készült II/6. osztályvezetői utasítás. ÁBTL 1.6. A BM Szabotázs-elhárító Osztály vezetőjének utasítása az „M” (azaz Mozgósítás) esetén őrizetbe vételre javasolt személyek anyagainak felülvizsgálatára, 1962. augusztus 21.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

- 1.4. Államvédelmi Hatóság iratai (ÁVH)
- 1.6. BM Politikai Nyomozó Főosztály iratai
- 1.11.1. Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság iratai
- 2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai
- 3.1.5. Operatív dossziék
  - O-9819 Ginzeri Sándorné és társai
- 4.2. Parancsgyűjtemény
- D. Gy. Dokumentációs Gyűjtemény

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MOL)

- XIX-B-1-ai BM Miniszteri Titkárság iratai
- XIX-B-1-au BM M és Szervezési Csoportfőnökség Szervezési Osztály

Nyomtatásban megjelent források

Baráth (szerk.), 2009

Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. – 1958. január 25. Szerkesztette: Baráth Magdolna. Budapest, Magyar Országos Levéltár.

Gyarmati – S. Varga (szerk.), 2001

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései, 1953–1956. 1. kötet. Összeállította: Kajári Erzsébet, szerkesztette: Gyarmati György és S. Varga Katalin. Budapest, Történeti Hivatal.

Szakács–Zinner, 1997

Szakács Sándor – Zinner Tibor: *A háború „megváltozott természete”. Adatok és adalékok, tények és összefüggések, 1944–1945.* Budapest, Génus Gold Rt. – Batthyány Társaság.

Hivatkozott irodalom

Baráth, 1999

Baráth Magdolna: A Belügyminisztérium „megtisztítása” a volt ÁVH-soktól, 1956–1962. In *1956-os Intézet Évkönyve 1999. Magyarország a jelenkorban*. Budapest, 1956-os Intézet. 95–108.

Baráth, 2008

Baráth Magdolna: A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 4. sz. 535–563.

Cserényi-Zsitnyányi, 2009

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950–1953). *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi (utolsó letöltés: 2012. december 6.).

Cserényi-Zsitnyányi, 2013

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: A belügyminisztérium szervezeti változásai, 1953–1956. In *Az átvéhsított Belügyminisztérium kézikönyve, 1953–1956*. Szerkesztette: Palasik Mária. Budapest, ÁBTL – L’Harmattan Kiadó. (Megjelenés alatt.)

Huszár, 1999

Huszár Tibor: A hatalmi gépezet újjáépítése, a represszió túlsúlya, a kiigazítás esélye, 1956–1960. In *Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956–1962*. Szerkesztette: Huszár Tibor – Szabó János. Budapest, Zrínyi Kiadó. 67–146.

Papp, 2010

Papp István: A Politikai Nyomozó Főosztály Mezőgazdasági (Szabotázs-) Elhárító Osztályának szervezettörténete, 1956–1962. *Betekintő*, 3. sz. www.betekinto.hu/2010_3_papp (utolsó letöltés: 2012. november 6.).

Pintér, 2002

Pintér Tamás: A Belügyminisztérium újjászervezésének kezdetei az 1956-os forradalom után. *Múltunk*, 1. sz. 172–201.

Rainer, 2003

Rainer M. János: Hosszú menetelés a csúcsra. Kádár János 1954–1958-ban. In uő: *Ötvenhat után*. Budapest, 1956-os Intézet. 25–38.

Szabó, 1999

Szabó János: Modellváltás az erőszak pártállami legitimációjában Magyarországon. In *Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956–1962*. Szerkesztette: Huszár Tibor – Szabó János. Budapest, Zrínyi Kiadó. 179–240.

Szakolczai, 1999

Szakolczai Attila: A fegyveres erőszak szervek restaurálása 1956–1957 fordulóján. In *Évkönyv VII.* Budapest, 1956-os Intézet. 18–60.

Takács, 2012

Takács Tibor: Az ipari szabotázs-elhárítás szervezete 1956–1962 között. *Betekintő*, 1. sz. http://www.betekinto.hu/2012_1_takacs (utolsó letöltés: 2012. november 6.).